

BENĞİ

Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi

BENĞİ World Journal of Yörük-Türkmen Studies

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bengi>

ISSN: 2717-6584

Yörükler İçerisinde Bir Misyoner: Ernest Max Hoppe ve “Yörükler” Makalesi

The History of the Boy Who Killed Basat T A Missionary in the Yuruks: Ernest Max Hoppe and the Yuruks Article

Geliş/Received: 9.11.2022

Kabul/Accepted: 27.12.2022

Yakup YILMAZ* - Ayhan SERTKAYA**

Özet

Avrupalı Hristiyan devletler sahipsiz, etki edebilecekleri, savunmasız toplumlar üzerinde Hristiyanlığın bazı mezheplerini yaymak için misyonerlik faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Etki alanları bir hayli geniş olan bu misyonerlik faaliyetleri Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekildiği yerlerde kalan Müslüman unsurlar üzerinde de görülmüştür. Hristiyan Bulgar Devleti içerisinde kalan Yörükler özellikle 1920'lerden sonra Alman misyonerlerin taarruzuna maruz kalmışlardır. Bunlardan en bariz olanı Alman Protestan mezhebi misyoneri Ernest Max Hoppe'dir. Uzun yıllar boyunca Müslüman Türkleri ve onlar içerisindeki Yörükleri çok iyi tanımış, dostluk kurmuş ve bazılarını da kendi saffına çekmede başarılı olmuştur. Aynı zamanda Yörükler hakkında makale yazacak oranda onları iyi tanımaktadır. Bu çalışmada içerisinde de 1920-1930 yılları arasında Rodop Dağları civarındaki yaşamış Yörükler ve onların içerisinde bulunmuş olan bu misyonerin faaliyetleri anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Balkan Yörükleri, Ernest Max Hoppe, Misyonerler.

* **Sorumlu Yazar/Corresponding author:** Dr, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, e-posta: yakup.yilmaz@omu.edu.tr, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-3117-1625>.

** Doktora Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, e-posta: ayhan.sertkaya@omu.edu.tr, Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-7505-0174>.

Atıf/Citation: Yılmaz, Y, Sertkaya, A, (2023). Yörükler İçerisinde Bir Misyoner: Ernest Max Hoppe ve “Yörükler” Makalesi. *BENĞİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi*. 2023 (2), 1-15.

Abstract

The Christian states from Europe have the events of being missionary in order to spread the christianity's some religious sects on the defenseless societies that they can affect. Those events of being missionary that its impact fields were very wide were seen on the muslim factors that they stayed on the place that The Ottoman Empire stood back from Balkans the yuruks who were in the christian bulgarian state were especially attacked by German missionaries after 1920's. The most explicit one among them is Ernest Max Hoppe who is the missionary of German Protestants. He knew the muslim the turks and the yuruks in them well, formed friendship with them and achieved to get the support of some people among them for the long years. At the same time, he knew the yuruks well so that he could write an article on them. In the study, the yuruks who lived around The Rodop Mountain between 1920-1940 and the missionary's activities have been tried to be explained.

Keywords: Balkans, Balkans' Yuruks, Ernest Max Hoppe, Missionaries.

Giriş

Anadolu'nun doğusundan batısına, kuzeyinden güneyine birçok yerleşim yerinde Yörüklere rastlanılabilir. Birçok yayla üzerinde yakmış oldukları ateşin külleri henüz soğumamıştır. Ele avuca sığmayan devamlı konup göçen, yer değiştiren bu Türk obaları yaşam şekilleri dolayısıyla zorlu ve hareketli bir tarihe sahiptirler. Yörükler, Anadolu'da ve Balkanlarda devletin yayılıp büyümesinde, yerleşip serpilmesinde çok önemli bir rol oynamışlardır.

Anadolu'nun yurt edinilmesinden sonra Yörükler için yeni bir görev daha tanzim edilmişti ki bu da Rumeli'nin Türkleştirilip ve İslamlaştırılmasıydı. Bu vazifeye birlikte Rumeli'ye geçerek Evlad-ı Fatihan olup vazifelerini layıkıyla yerine getirdiler. Rumeli'de ocak ocak teşkilatlanıp yaylalarında ateş tütürdüler. Devletin bayrağını sadıkane bir şekilde Balkan ellerinde yaşattılar.

Peki Osmanlı Döneminde özellikle Balkanlarda bölgeyi Türkleştirmek için yerleştirilen bu yörükler kimdir? Türk ve İslam medeniyetinin temsilcilerinden olan bu konar-göçer insanları ifade eden Yörük kavramının menşei nedir? Bu konu hakkında birçok görüş bulunmaktadır. Bu görüşler Yörük kavramının kapsadığı anlam bakımından asabiyet, kültür, siyasi ve iktisadi boyutlarda ortaya atılmaktadır. Bunun yanında Yörük kelimesi manasının temsil ettiği anlamın ırkî, kültürel, siyasi ya da iktisadî bir nitelikte mi olduğu da tartışılmaktadır. Bu tartışmaların gölgesinde Yörük kavramının genel kabul gören tanımı “Türkiye’de konar-göçer olarak yaşayan Oğuz Türkleri” olduğudur. Bunun yanında “Yörük” kelimesini kökünün nereden geldiği ile ilgili yapılan tartışmaların sonucunda kelimenin “yörü-” yani “yürü-” kökünden gelmiş olabileceği söylenebilir. Aynı zamanda bunu Yörüklerin kendileri de onaylamaktadırlar. Onlar Yörük kelimesinin manasını “Yürüyen, mal güden, göçen” gibi tanımlarla açıklamaktadırlar (Yılmaz: 2012).

Yukarıdaki ifadeleri destekleyecek yorumlamalardan bir tanesi de Yörük kelimesinin “yörümek”ten geldiği iddiasıdır. Mehmet Eröz bu iddiayı savunanların başında gelir. Eröz “Yörük, (yörümek) fiilinden yapıma, Anadolu’ya gelip yurt tutan göçebe Oğuz boylarını ifade eder.” demektedir. Bazı kişilerin ve kaynakların “yürük” şeklinde kullandıklarını ve bunun bir hata olduğunu anlatmaktadır. Muzaffer Ramazanoğlu'nun aktardığı kadarıyla yürük kelimesi zannedildiği gibi yürümek fiilinden türememiştir. Bu kelime bir sıfattır, aslı da (yügrük¹) dür (Eröz, 1991: 20-21).

¹ Bu kelimenin manasının sıfat halindeyken ileri, medeni, bilgili, cins anlamındadır. Mehmet Eröz bu aktarımı “Muzaffer Ramazanoğlu, “Kitabiyat”, Çığır Mecmuası, Sayı 117, 1942” adlı makaleden yapmıştır.

Yörük kavramının tarihsel temelleri Osmanlı-İran ilişkilerine kadar dayanmaktadır. İki devlet arasındaki rekabetin sonucunda Osmanlı kendi içerisinde bulunan konar-göçer Türkmenleri yani Kızılırmak'ın batısında kalanları "Yörük" olarak adlandırmaya başlamıştır (Sakin, 2010: 22-23) Bu tarihi durumdan da anlaşılacağı üzere Yörük ve Türkmen arasında ırkî herhangi bir fark yoktur. Fakat daha sonraları Yörük kavramı daha çok konar-göçerleri ifade etmeye başlamıştır. Önceleri siyasal bir terim olarak ortaya atılmışsa da aslında bir yaşam şeklini tanımlar hale gelmiştir.

1- Yörüklerin Balkanlara Geçişi ve İçtimai Yapıları

Yörüklerin Rumeli'ne geçmeleri, Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda fetihlere başlaması ve orada iskân politikasını uygulamaya koymasıyla meydana gelmiştir. Bu yerleşme durumu çoğaldıkça bölgedeki Yörük sayısı ve önemi de gün geçtikçe artmaya başlamıştır. Yörüklerin bu coğrafyaya geçme başlangıcı olarak I. Beyazıt devri gösterilir. Bununla birlikte Yörüklerin Balkanlara ilk geçişleriyle alakalı I. Murad zamanına ait kayıtlar da mevcuttur. Buna göre Âşık Paşazâde 1385 yılında Karesi Vilayeti 'ne gelen göçerlerin Rumeli'ye geçirildiğini, bunların bir müddet Gelibolu'da tutulduğunu ve buralarda sâkin olduklarını ve Hayrabolu'ya giderek orayı yurt tuttıklarını söyler. Evliya Çelebi de Makedonya'daki gezisi sırasında orada gördüğü Eğribucak Yörüklerinden bahseder (Gökbilgin, 2008: 13-14). Bu şekilde birçok kronik içerisinde Yörüklerin Balkanlardaki varlığı ile ilgili bilgi bulabilmek mümkündür.

XVII. yüzyıldan itibaren buradaki Yörükler Evlâd-ı Fâtihân² olarak adlandırılmışlardır. Oğuzların coğrafya ve din değiştirerek aldıkları isimlere bir yenisi de bu şekilde Rumeli'ye geçmeleriyle eklenmiş olmaktadır. Bu Yörük grupları Rumeli'de orduya lojistik destek verecek işlerde görevlendirilmişlerdir. Bununla alakalı Yusuf Halaçoğlu'nun Ahmet Refik'ten aktardığı şu bilgi konunun daha net bir şekilde anlaşılmasına vesile olacaktır: "Öteden beri Osmanlı Devleti'nin güzide ve cengâver, itaatli, ferman dinleyen askerlerinden olan ve eski seferlerde düşmanla yapılan savaşlarda kendilerinden nice yararlılık ve yüz aklıkları görülen, Anadolu'dan Rumeli'ye geçip burada vatan tutmuş bulunan Yörüklerin evladına Evlâd-ı Fâtihân adı verilmiştir." (Halaçoğlu, 2010: 29).

² Evlâd-ı Fâtihân; Rumeli'deki Manastır, Pirlepeviç, Tikveş, Demirhisar, Serez, Zihne, Vodine, Yenice, Langaza, Drama gibi şehir ve kasabalarda ve bunların civarında oturan Rumeli fatihlerinin evlâtları ile bu kıta feth olundukça Anadolu'nun muhtelif yerlerinden getirilip iskân edilmiş olanlar. Bkz. (Ünal 2011).

Rumeli’deki Yörükler Osmanlı Devleti’nde siyasi ve içtimai olarak belirli şekillerde sınıflandırılmışlardır. M. Tayyip Gökbilgin eserinde Rumeli’deki bu Evlâd-ı Fâtihânları beş grup altında toplamıştır. Bunlar:

1. Naldöken Yörükleri: En büyük Yörük gruplarından ve Selanik ile Tanrıdağı Yörüklerinden sonra üçüncü gelirler.
2. Tanrıdağı (Karagöz) Yörükleri: Bu Yörükler ocak adedi bakımından ikinci fakat insan sayısı bakımından ise Rumeli’de birinci gelmektedir.
3. Selanik Yörükleri: Selanik, Yörüklerin Rumeli’de en yoğun halde buldukları yerdir.
4. Ofcabolu Yörükleri: Ofcabolu, Üsküp ile İştîp arasında, arızasız ve göçerliğe uygun bir bölgedir. Rumeli’deki bütün Yörük grupları arasında en batıda ve sayıca en az olanlarıdır.
5. Vize Yörükleri: Diğerlerine göre sayısı az olan Yörük gruplarından. Dimetoka ve Hasköy hariç bugünkü Türkiye sınırlarının Avrupa kısmında yerleşik halde bulunmaktaydılar. (Gökbilgin, 2008: 55-82).

Osmanlı Devleti zamanında Rumeli ve Anadolu’daki Yörükler arasında bazı farklar bulunmaktaydı. Mesela Rumeli’deki Yörükler, idari ve askeri maksatlarla teşkilatlandırılmışlardır. Gemi yapımında, nakliye işlerinde, madenlerde, topların naklinde, kale yapımında kullanılmışlardır. Türkiye coğrafyasında olan Yörükler ise, iktisadî faaliyetlere göre darıcı, yüncü ve ellici gibi adlarla anılmışlardır (Halaçoğlu, 2006: 20-21). Görüldüğü üzere Yörükler buldukları coğrafyada devletle bütünleşmiş bir şekilde ve devletin ihtiyaç duyduğu alanlarda çalışarak o açığı kapatma gayreti içinde olmuşlardır.

2- Yörükler Arasındaki Yabancılar ve Misyoner Ernest Max Hoppe

Anadolu ve Rumeli Yörükleri son bir asırdır birçok araştırmacı, akademisyen ve misyonerlerin ilgisini çekmiştir ve onlarla sıkı ilişkiler içerisine girmişlerdir. Kimi araştırmacılar Toroslarda aylarca Yörükler arasında kalmış, Türkçe öğrenmiş, Yörüklerin sosyal ve kültürel yaşamlarına dair ne varsa akademik olarak günümüze ulaştırmışlardır. Buna en bariz örnek Yörükler arasında da sevilen ve çalışmalarıyla Yörük sosyal ve kültürel hayatına tarihi bir derinlik kazandıran Estonyalı akademisyen Ulla Johansen’dir. Estonya asıllı olan bu Alman etnolog 1957-1970-1982-1989 ve 1995 yılları arasında Toroslar civarındaki Yörükler arasında yaşamış ve onların yayla ve göç zamanlarını araştırma fırsatı bulmuştur (Johansen, 2005, Arka kapak yazısı). Elektronik ortamda görüşme imkânı bulduğumuz bu akademisyen

gerçekten akıcı ve etkileyici bir Türkçe konuşmakta ve Yörük kültürünü çok iyi tanımaktadır. Ayrıca Yörük kültürünün anlaşılmasına katkı sağlamak adına etnografya, sosyoloji ve halk biliminin kesiştiği “50 Yıl Önce Türkiye’de Yörüklerin Yayla Hayatı” adlı bir eser ortaya koymuştur (Johansen: 2005)

Ulla Johansen’in ardından yine özellikle Alman ekolü bilim insanlarının Yörüklerle ilgilendiğini görebilmekteyiz. Bunlardan bir tanesi de Albert Kunze’dir. Kunze Türkiye’deki göçebeleri anlatan bir eser meydana getirmişti (Kunze: 1994). Ulla Johansen’den de sık sık faydalanan araştırmacı doksanlı yılların Yörük yaşantısı hakkında ve onların Türkiye’deki dağılımları, sosyo-kültürel yapılarıyla ilgili bilgiler sunmuştur. Kavramsal bazı sıkıntılara rağmen bir akademisyen kimliği ile araştırmalarını gerçekleştirdiği ve bir misyonerlik kaygısı olmadığı anlaşılabilir.

Yörükler ile ilgili bahsedilen sosyo-kültürel araştırmalar dışında bazı coğrafyacı bilim insanları da araştırma yapmıştır. Bu araştırmacıların en önemli temsilcisi olan Prof. Marcel Bazin 1989 yılı öncesinde Orta Toroslar bölgesinde Sarıkeçililer hakkında araştırmalar yapmış ve 1989 yılında yaptığı araştırmaları Fransa’da bir dergide yayımlatmıştır (Bazin, 1994) Marcel Bazin mevzubahis aşiretin ekolojik yapısı, göç şekli, hayvan sürüleri gibi unsurlarını coğrafya ilmiyle ele alıp akademik kaygılarla araştırmasını sürdürmüştür.

Yörükler arasına çok uzaklardan gelip çok farklı bir alanda araştırma yapan yabancılardan birisi de Japon bilim insanı Prof. Dr. Masateke Matsubara’dır. Kendisi 1979 yılında Honamli Obası’nın Çoşlu Yörükleri kolu içerisindeki ailelerle birlikte yaşama ve çalışma fırsatı bulmuştur. Yaklaşık bir yıl kadar içlerinde kalmış ve etnografik gözlemler ve tespitler yapmıştır. Bir yıllık yaşam tecrübesi ve gözlemlerini Japonya da yayımlamış ve bu eseri Çince ve Moğolcaya çevrilmiştir. Daha sonrasında 2012 yılında bu çalışması “Göçebeliğin Dünyası” adında Türkiye’de basılmıştır (Matsubara, 2012)

Masateke Matsubara Yörükler içerisinde çok sevilmiş ve hala ismi Yörük kocaları tarafından hatırlanmaktadır. Matsubara bu Yörükler içerisinde onların bir yılki göç serüvenlerinin düzenini, ne şekilde gerçekleştiğini, hayvancılık özelliklerini ve hayvanlarının özelliklerini detaylı bir şekilde araştırıp yayımlama fırsatı bulmuştur. İyi niyet ve bilimsel yaklaşımlarla Yörükler içerisinde araştırma yapmış olan bu bilim insanı yukarıda adı geçen akademisyenlerle ortak bir hedef anlayışla hareket etmiştir.

Daha önce bahsedilen yabancı araştırmacıların iyi niyetli düşüncelerine karşın fikirleri afaret üzerine oluşmuş bir Alman araştırmacı bulunmaktadır. Kendisi iyi yetişmiş bir Alman-

Protestan misyoner³ idir. Müslümanların ve Türklerin bulunduğu Balkan bölgelerinde şeytani düşüncelerle buraların İslam ve Türk yapısını değiştirmeye çalışmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Bulgaristan üzerinde çalışmalarını sürdüren bu misyoner iyi Türkçe konuşmakta ve iyi bir Protestan Hristiyan'ı konumundaydı. Türkler (Yörükler) ve Çingeneler arasında faaliyet gösterip onları milli ve dini benliklerinden uzaklaştırma çabasındaydı. İyi Türkçe bilmesinin yanında oradaki Yörüklerin tarihleri, içtimai yapıları, kültürel ve sosyal durumlarına hâkimdi. Bu ilmi kapasitesi Yörükler ile ilgili yazmış olduğu makalesinden rahatlıkla anlaşılabilir (BCA, Muamelat Genel Müdürlüğü 30-10-0-0/241-627-15).

Ernest Max Hoppe hakkında çok fazla bilgi bulabilmek maalesef pek mümkün görünmemektedir. Alman misyoner, misyonerliğin ruhuna uygun bir şekilde gizli kalabilmiştir. Bunun yanında elimizdeki en net belge 20 Nisan 1933 tarihli Sofya Elçiliğinin Hariciye Vekâletine gönderdiği malumat ve Ernest Max Hoppe'nin Royal Asiatic Society Dergisi'nde yayımlanmış olduğu “Yörükler” makalesidir. Bunun dışında internette bulunan bir soyağacı sitesinde Hoppe'ye ait olduğunu düşündüğümüz bir fotoğraf ve bazı temel bilgiler bulunmaktadır. Buna göre Hoppe 7 Ocak 1887 yılında Almanya'da doğmuş ve dört çocuk sahibi bir baba olarak 30 Mayıs 1960 yılında Güney Afrika'da ölmüştür (<https://www.geni.com/people/Ernst-Max-Hoppe-SV-PROG/6000000026603989420>).

Malum belge içerisinde Max Hoppe'ye ait Kânunusani 1933 tarihli “Royal Asiatic Society Dergisi”nde Yörükler ile ilgili yayınlanmış makalesi de bulunmaktadır. Bu makale incelendiğinde yazarın, Türklerin Rumeli'yi istilasından sonra Rodop, Gümülcine, Yenice, Drama, Serez, Selanik civarına yerleşmiş bulunan Yörükler ile ilgili gayet bilgi sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca belge içerisinde bu şahsın kim olduğu ve ne tür faaliyetler içerisinde bulunduğu açıkça bildirilmiştir.

Sofya elçiliğinin topladığı malumata göre; makale sahibi olan Ernest Max Hoppe'nin Bulgaristan'da bulunan Alman Misyoner teşkilatının başı olduğu, altı yıl öncesinde Rusçuk'tan Sofya'ya geçtiği, Türkçe okuyup yazma becerisi kazandığı, Hristiyan dini kitaplarını Türkçe'ye çevirdiği aktarılmıştır. Çevirdiği bu kitabın adı ise “Yeni Hayat”tır. Başka dillerden Türkçeye kitap çevirisi yapacak kadar Türk diline hâkim olan bu misyoner, malumatın aktarıldığı dönemde Pomaklarla ilgili de faaliyetler yürütmekteydi. O Dönem Pomakları

³ Misyonerlik kavramı Latince “mittere” kelimesinden türeyen “mission” dan gelmektedir. Temel anlamıyla bir görevi üstlenen kişi anlamına gelmektedir. Lakin kilise hukukuna göre bir vazifeyi gerçekleştirmek üzere gönderilen delegasyon demektir. Hristiyan anlayışa göre Misyonerlik Hristiyan olmayanlar arasında İncil'i yayma hareketinin adıdır. Bu amaçla Hristiyanlık mesajının diğer insanlara ulaştırmayı ve yaymayı hedef seçen insanların faaliyetleridir. Bkz. (Aydın, 2005, 93)

Hristiyanlaştırmak konusunda zaman harcamaktaydı. Hatta bu konuda mevcut Bulgar memurlardan da ziyadesiyle yardım görmekteydi.

Kendi dini kitaplarını Türkçeye çevirmesinin yanında Kur'an-ı Kerimi Tehzilen Bulgarcaya çevirmişti. Kur'an'ı anlam dışında yansıtan bu eseri(!) de misyonerliğinin ne derecede ileri noktaya taşıdığına bir göstergesiydi. Kur'an'ın anlamını çarpıtarak çeviri yapan bu zat zaman zaman bölgedeki Romanlar ve Türkler üzerine yaptığı Protestan misyonerlik faaliyetlerinde başarılı da olmuştu. Zira kendince gerçekleştirdiği bu muvaffakiyetin neticesinde kendisine maruz kalan iki Türk'ten birisine Ermeni adı verildiği (Damianov, 2002: 165)⁴ belgede istihbarat notu olarak kaydedilmişti. Ayrıca bölgenin Alman Misyonerlik birimi Hristiyanlaşan Türklere nakdi para yardımı yapmakta ve misyoner olarak yetişenlere 6000 Leva aylık bağlamakta olduğu aktarılmaktadır (BCA, 30-10-0-0/241-627-15).

Hoppe gerçekleştirdiği misyonerlik faaliyetlerine 1921 yılında geldiği Plovdiv Şehrinde kurduğu bir merkez üzerinde başladı. Plovdiv dışında Sofya, Deliorman gibi Bulgar şehirlerinde faaliyetlerini sürdürmeye devam etti. Kısmen başarılı olduğu görülen misyonerlik süreci sırasında saflarına dâhil ettiği bazı Müslüman Türkleri de faaliyetine memur eyledi. Daha önce bahsi geçen belgede adı geçen devşirdiği Türklerden bazıları yetiştirip bunlar aracılığıyla İncil ve diğer Hristiyan edebi kaynakları Müslümanlar arasında yaymalarını sağlıyor ve böylece Türkleri de misyonerlik yapmaya yönlendiriyordu. Bu Türklerden birkaçı hakkında bilgiler mevcuttur. Örneğin ilk zamanlarda yanında olan Muhammed Şükrü ve daha sonra misyoner olarak yetiştirdiği Mustafa Mahmud bulunmaktaydı. Bu kişiler ve bunların dâhilinde on beş kişilik ekipler halinde uzun süreli toplantılar gerçekleştirirlerdi. Uzun misyon eğitimlerinden sonra yerli misyonerler Müslümanlar arasında fitneye başlarlardı (Damianov, 2002).

Max Hoppe'nin uğraş alanına sadece Müslüman Türkler değil aynı zamanda Pomaklar (Hoppe, 1934) ve Hristiyan Gagavuz Türkleri de girmektedir. E. Max Hoppe'nin 1934 yılında aktardığı bazı durumlara göre Gagavuzlar içerisindeki faaliyetleri sonucunda bazı Gagavuz Türkeri'nin Müslümanlar içerisinde misyonerlik faaliyetleri yürütmeyi kabul ettiği anlaşılmaktadır (Kapalo: 2011; Hoppe: 1933). Özellikle Balkanların Romanya bölgesinde bulunan bu insanlar Müslüman Türklerin Protestanlaştırılması konusunda muhtemelen bu Alman misyonerler tarafından eğitilmiş ve kendi faaliyet gösteremedikleri alanlarda

⁴ Bu kişinin adı Helene Awetarianian olabilir. Bir çalışmada Hoppe'nin böyle Ermeni adı taşıyan biriyle ilişkili olduğundan bahsedilmektedir.

kullanmışlardır. Türk olmadığından dolayı kendi tesir edemediği yerlere bu Gagavuz Türklerini sokmuş olabileceği de muhtemeldir.

3- Ernst Max Hope, “Les Yuruks” (Yörükler) Makalesi Tercümesi⁵

“Kuzey ve Güney Bulgaristan’a dağılan Osmanlı Türkleri, Rodop Dağları’ndaki Balkan kökenli Türkler ya da Bulgar Müslümanların yanı sıra az bilinen ve ilginç bir çoban ırkı olan Yörükler de vardır. İzleri yüzyıllar boyunca “Karakaçanlı” ya da “Aromunianlı (Ulahlar)” göçebe çobanlara komşu oldukları Rodop Dağları’nda bulunmuştur. Yörüklerin köyleri ve Yörüklerin mezarları olan yer isimleri burada sıkça bulunmaktadır.

Balkan Yarımadasına ilk yerleşen Türkler, toprakların yerleşme ve işleme için dağıtılan askerler ve sivil memurlardan oluşmaktaydı. Daha sonra, büyükbaş ve koyunla uğraşan Türk çiftçiler Alplerin yükseklerine ve daha ılıman ovalara yerleştiler. Bu çiftçiler Yörük ya da Anadolu’daki (Küçük Asya) Konya (Conia, İconia) Şehrinden geldiklerinden dolayı “Koniari” olarak adlandırıldılar.

Yörükler ilk olarak Türkistan (Orta Asya)’daki ovalarda ve dağlarda duyuldu: böylece güney batıda dolaştılar, İran’ı geçtiler ve Konya, Kayseri, Van ve diğer şehirlere komşu olan Batı Asya’ya yerleştiler. Daha sonra, daha iyi meralar bulabilecekleri her yere, tüm Batı Asya’ya dağıldılar. Yörükler ocaklara ve ocaklar da ailelere ayrıldı.

Ocakların liderleri ya seçiliyorlardı ya da verasete dayalı olarak saygın ailelerden ağa ya da beyler oluyordu. Çeşitli ocakların ekonomik kuralları farklılık gösteriyordu; bazı ocaklarda aileler evleriyle ilgili nereye yerleşecekleri konusunda özgürken diğerlerinde bu konular ocağın lideri ya da büyük ailelerin liderlerinden oluşan konseyin başkanı tarafından tartışılırdı.

Balkan Yarımadasında, Bizans ve Slav topraklarının Osmanlı Türkleri tarafından fethedilmesinden sonra bazı ocaklar sığır sürüleriyle birlikte Çanakkale Boğazını geçmeyi başarmış ve buradaki dağlara ve ovalara yerleşmişlerdir.

79. Ocak Drama- Seres, Selanik ve Orta Rodop’un ovalarında oturuyorken, 78. Ocağın Yörükleri Gümülcine-Yenice ovalarında ve Orta Rodop’un yüksek dağlarında oturuyordu. Türkistan’daki anavatanlarını terk ettikten sonra 78. Ocağın Yörükleri ilk olarak Anadolu’ya geldi ve Konya ve Kayseri çevresindeki dağları ve toprakları ele geçirdiler. Daha sonra Karaman (Anadolu)’a taşındılar ve ardından da Gümülcine ve İskeçe taraflarına taşındılar. Bu Ocağın Yörüklerinin yazlık ve kışlık otlak yerleri batıda şu şekilde sınırlandırılmıştı: Noja Nehirleri ve Shiroko Laka-Reka; Mesargidik, Novak,

⁵ Makalenin aslı için bkz; Ernst Max Hope (1933), Les Yuruks, Royal Asiatic Society, No:1, Ocak. Bu makale Fransızca yayımlanmış fakat daha sonrasında Cambridge University Press tarafından İngilizce olarak tekrardan basılmıştır. Bkz. <http://www.jstor.org/stable/25194687>, (10.10.2017)

Bairameri, Leshtenska' ya geçişler; Buk-Munjolus mevkisi; Sarshaban ve Ege Denizi tarafı ve bu çizginin batısı 78. Ocağın Yörüklerinin meralarını oluşturur.

Ovalarda yaşayan 78. Ocağın dini, ekonomik ve idari merkezleri Gümülcine, Shapshikane, Yenice ve Sarshaban şehirleriydi. Rodop Dağlarındaki Yörüklerin merkezleri de Chapelar, Başmakli, Murshowitz Dağı (Brese köyünün yukarısındaki), Ahmatitza, Yörükalan, Başmandra, Bela-Cherkwa'ya kadarki yerleşim alanlarındaydı. Gümülcine Şehri tüm Yörüklerin ana merkeziydi, diğer tepe ve alçak topraklardaki merkezler sadece aşiretlerin merkezleriydi.

Kabile merkezi, Ahmatitza, ilerleyen günlerde mevcut Valtshewo köyü ile değiştirildi. Dağlardaki kabile merkezleri sadece tahtadan camiler, küçük kulübeler ve mezarlıklardan oluşuyordu. Yörükler camilere sadece cuma günleri, bayramları ya da cenaze olduğunda gidiyorlardı. Bu Yörüklerin kulübeleri ve peynir mandıraları dağlardaki kabile camilerinin yanındaydı ama ıssız yaz yerleşim alanlarında hiç mezarlık yoktu. Ölülerini kabile camisinin yanındaki ortak mezarlıklara gömmek Yörüklerin adetleriydi. Bu yüzden bazı dağlarda yüzlerce mezar taşı bulunan büyük mezarlıklar bulunacağından hiç şüphe yok. Ama bu mezarlıklar şu anda yok, bu yüzden bazı dağcılar bunun bir salgın ya da bazı afetlerin bir sonucu olduğuna inanıyor.

Gümülcine Yörükleri barışçıl ve misafirperver çobanlardı. Sonuçta onlar Müslümanlardı, ama diğer Türkler kadar tutucu değillerdi. Yörükler Hristiyanlara, özellikle Rodop'tan Smolenes ve Rupchesli olanlara iyi davranır ve sonsuz güvenleriyle onların hoşnutluğunu sağlardı. Hristiyan erkek ya da kadınlar şansa ya da zorunluluktan dolayı Yörüklerle beraber kalmak ya da onlar içinde iş aradığında, Yörükler onları kibarca karşılar, onları savunur ve onların şerefi üzerine hiçbir girişimde bulunmazlardı. Bunların içinde en iyisi, onları Hristiyan inançları içinde güvende bırakırlardı. Türklerin Bulgaristan'daki hâkimiyetinin 500 yılı boyunca hiçbir Hristiyan'ın Orta Rodop'a yerleşen 78. Ocağın Yörüklerinin olmadığı Rodop Dağlarında kalmadığı söylenir. Özellikle bunun "Achatchelebi" bölgesinde ve Üst "Bocha", ve "Asseritza" nehirlerindeki bölgelerde olması imkânsızdı.

Yörüklerin dağlardaki yazlık kulübeleri tahtadandı ve Karakaçan'daki kulübelerle birebir aynıydı. Fakat bunlar aralarındaki küçük bahçeler için alanlara sahip olmasından dolayı daha ilerdekilerden farklı duruyorlardı. Gümülcine Yörükleri sadece bir eşe sahip olabilirlerdi ve bunlar aile içinde beğenilen önemli haklardı. Kadınlar ve kızlar yüzlerini peçe ile örtmezlerdi ya da Müslüman ya da Hristiyan olsun olmasın erkeklerden çekinmezlerdi. Erkekler, Hristiyan memurlar ve elli yıl önceki topluluk ile aynı geleneğe sahiplerdi. Kadınların gelenekleri de neredeyse Hristiyan kadınlarınki ile

aynıydı. Yazları, tüm sırtı kaplayan beyaz bir başlık; kışları, kırmızı püsküllü yün şallar takarlardı.

Yörükler Rodop Dağları'na yerleşmeden önce, Smolenesli ve Rupchesliler Erkech ve Gulowzi köylerindeki Bulgarlarda ve dükkânlarda bulunan kostümlerden giyerlerdi. Fakat Yörükler buraya yerleştikten sonra, Rodop'ta giyilen kostüm Yörüklerin kostümü ile değişti; üst kısmı beyaz olan kadın kostümünün yerini önce siyah sonra koyu mavi aldı. Türbanlar, siyah eşarplar, beyaz şapkalar, kırmızı kuşaklar ve şallar, kollar için deri kemeler ve çobanlar ve Rodop'taki diğer Hıristiyanlar tarafından giyilmiş üzerinde püsküller olan “Opankesler” kesimde ve renkte çok az değişiklikleri olan Yörük kıyafetleriydi. Yörüklerinki ile değişen sadece kıyafetlerin tarzı değildi, aynı zamanda bazı dağların, nehirlerin, akarsuların ve otlukların isimleri de değişti. Daha sonraları, Rodop'ta yaşayanlar Yörüklerin hükümlerini ve kurallarını kullandılar ve koyun hayvancılığındaki terimlerinin neredeyse hepsini aldılar. Bunlar şu anda hala kullanılmakta, çünkü artık Slav-Bulgar değerlerini bulmak zor.

Örneğin, “Asya” kelimesi Rodop'ta yaşayan halk, özellikle de Müslümanlar tarafından yaygın kullanılan bir kelimedir. Fakat bu kelime Avrupalı Türklerinkinden ziyade coğrafi terim Asya ya da Anadolu olarak daha çok Gümülcine-İskeçe ve şimdilerde Trakya'daki ovalarda anlamlıdır. Bu ülkenin sözde “Balkanlar” (dağlar)a zıt olduğu söylenir, çünkü eski zaman Türkleri burada yaşadılar, hakim oldular ve hâlâ yazları Yörüklerin sürüleriyle gittiği “Balkanlar”(dağlık bölgeler)da Asya bölgesinin dışındaki Asyalılar olarak yaşıyorlar. Tüm bu geleneklerin yanında 78. Ocağın Yörükleri başka izler de bıraktı. Daha sonraları, birçok Yörük Gümülcine-Yenice ovalarında kendi kendilerine kışlaklarını kurduktan sonra, sürüleri ve aileleriyle beraber Balkan dağlarındaki yazlıklarına gitmeyi bırakmışlardır. Yazlık otlaklarını ihmal ettiler, ama geçici olarak rehinlerinden ayıramaz ya da ürünlerini kaybedemezlerdi. Daha öncesinde bahsettiğimiz gibi, Yörüklerin Rodop dağları, Smolenes ve Rupches'deki Hıristiyanlar içinde büyük güvenleri vardı ve onlara iki taraf için de avantajlı olacak şartlar altında ilgilenmeleri için büyük rehinlerini bırakırlardı. Rodop'un çobanları Yörüklerin büyük sürüleriyle gururlandıkları kadar kendilerinin az koyunlarıyla gururlanmazlardı. Daha sonra, bazıları geniş yaz otlaklarını dağcılara satmaya başladılar. Yörüklerin Gümülcine-İskeçe ovaları ve Rodop dağlarındaki torunları günümüzün Türkleridir. Birçok ağa ve beyleri hala miras kalan mülkleri ve otlakları elinde tutuyor.”

Sonuç

Almanların özellikle Müslüman ve Türkler üzerinde günümüzde bile ne denli istihbarat ve misyonerlik faaliyetleri içinde olduğu bilinen bir gerçektir. Bu gerçeklik bu metinde de

belirtildiği üzere tarihi bir isabetle de ortaya konulabilmektedir. Alman misyoner ve istihbaratçılar Balkanlar üzerinde özellikle iki dünya savaşı arasında çok yoğun faaliyetler yürütmüşlerdir. Osmanlıların çekilmesiyle de bir nevi sahipsiz kalan bölge Müslümanları bu misyoner saldırılarına maruz kalmışlardır. Bu misyonerler özelinde Max Hoppe'ye baktığımız zaman bölgede çok fazla zaman geçirmiş, kendisini İslam, Türkçe ve bölge kültürü konusunda çok iyi yetiştirmiştir. Yaptığı faaliyetler incelendiğinde kendisinin tam bir İslam ve Türk düşmanı olarak nitelenmek çok yanlış olmaz kanaatindeyiz.

Dönemin iyi dergilerinde çokça yayın yapan bu adam özellikle Yörükler üzerine çok kafa yormuş ve onları tanıma konusunda hayli mesafe katetmiştir. Kendisini bu denli geliştirip misyon saldırıları düzenleyeceği halkı bu kadar tanıdıktan sonra maalesef kısmi başarılar da elde etmiştir. Bunun yanında bölge üzerinde Türklerin siyasi hâkimiyeti kalmamasına rağmen Türkiye Sofya Elçiliğinin bu misyonerin faaliyetleri hakkında rapor sunması ve devleti bu konuda uyarması olumlu sayılabilecek gelişmelerdendir. Sonuçta Alman veya diğer misyonerlik faaliyetleri daha 1930'lu yıllarda ne kadar tehlikeli ve yoğun olduğu, Müslüman Balkan halkının bunlara karşı ne kadar savunmasız olduğu aşikâr bir tarihsel gerçeklik olarak ortada durmaktadır.

Kaynakça

1. T C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, Muamelat Genel Müdürlüğü 30-10-0-0/241-627-15.

2. Ulusal Kaynaklar

Aydın, M. (2005), “Türkiye’ye Yönelik Katolik Misyonerliğin Dünü ve Bugünü”, *Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*, Edi: Ömer Faruk Harman, İstanbul: İslam İlimleri Araştırma Vakfı, ss.93-122.

Bazin, M. (1994), “Orta Toroslar Yörüklerinden Sarıkeçili Aşireti” *Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Ankara: ss.323-351.

Eröz, M. (1991), *Yörükler*, İstanbul: T.D.A.V.

Gökbilgin, M. T. (2008), *Rumeli’de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, İstanbul: İşaret Yay.

Halaçoğlu, Y. (2006), *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara: T.T.K., 4. Bas.

----- (2010); *Osmanlı Kimliği ve Aşiretler*, Babiâli Kültür Yay. 2. Bas. İstanbul.

Johansen, U. (2005), *50 Yıl Önce Türkiye’de Yörüklerin Yayla Hayatı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Matsubara, M. (2012), *Göçebeliğin Dünyası*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Sakin, O. (2010), *16. YY. Osmanlı Arşivlerine Kayıtlarına Göre Anadolu’da Türkmenler ve Yörükler*, İstanbul: Ekim Yay. 2. Bas.

Ünal, M. A. (2011), *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yay.

Yılmaz, Y. (2012), *Tarihî, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Türkiye’deki Honamlı Yörükleri*, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

2. Yabancı Yayınlar

Albert, K. (1994), *Nomadenleben in der Turkei (Yörük)*, Kultur Publik Gesellschaft, Killertalstr.

Atanas D. (2002), *Die Arbeit der “Deutshen Orient- Mission” unter den Türkischen Müslimen in Bulgarien nach den Quellen*, Studien zur Orientalischen Kirchengeschichte, Lit Verlag, Zugl.; Halle (Saaale), Univ., Diss, s.165-168.

Ernst, M. H. (1933), “Les Yuruks”, *Royal Asiatic Society*, No:1, Ocak.

----- (1934), “The Turkish Chritiyan Gagauz”, *The Muslim World*, Volume 24, Issue 3, July, ss.278-280.

James A. K. (2011), *Tex, Gagavuz Folk Religion in Discourse and Practise*”, Brill, Leiden.

3. İnternet Yayınları

<https://www.geni.com/people/Ernst-Max-Hoppe-SV-PROG/6000000026603989420>,
(10.10.2017).

<http://www.jstor.org/stable/25194687>, (10.10.2017).

Ekler:

Ek-1: Ernst Max Hoppe'ye ait olduğu düşünülen bir fotoğraf⁶

Ek-2: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivinde bulunan Ernst Max Hoppe ile ilgili Sofya Elçiliğinin Dış İşlerine Malumatı.

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
Dış İşleri Dairesi Umumü Müdürlüğü
İ. nci Şube
72855
411
1 ef

Ankara 20. NİSAN 1933 -193
Hulâsa

Yüksek Başvekâlete

Türklerin Rumeli'yi istilâsından sonra Rodop, Gümülci-
ne, Yenice ve Drama, Serez, Selânik mintakalarına yerleşmiş olan
yürüklere dair "Royal Asiatic Society" mecmuasının Kânunûsani
933 tarihli nüshasında çıkan Sofya'dan (Ernest Max Hoppe) imza-
sile gönderilmiş makalenin bir sureti malûmat için bağılı olarak
takdim edilmiştir.

Makale sahibi hakkında Sofya Elçiliğimizden alınan tah-
riratta: Mumaileyhin Bulgaristan'daki alman misyonerler teşkie-
lâtı reisi olup altı sene evvel Rusçuk'tan Sofya'ya naklettiği,
türkçe okuyup yazdığı, hristiyan dinî kitaplarını (Yeni hayat)
adını verdiği bir kitap ¹⁹²²şeklinde türkçeye çevirdiği, şimdiki
faaliyetini pomakları hristiyanlaştırmak hususunda teksif ve n
mesaisinde bulgar memurlarının muzaheretinden de istifade etti-
ği, Kurânı tehzilen bulgarcaya çevirdiği, protestan misyoneri
yaptığı bir iki sabık türkü Türk ve çingeneler arasında çalış-
tırdığı ve bazı muvaffakiyet de elde ettiği, maruz iki türkten
birine ermeni adı verildiği istihbar edildiği, teşkilâtın hris-
tiyanlığa giren türklere nakden yardım etmekte ve misyoner
yetigenlere 6000 leva aylık bağlanmakta olduğu bildirilmekte-
dir.

Keyfiyeti malûmat için arz ederim, Efendim.

Hariciye Vekili

M. N. 030 70 | 24 627 15

Hariciye Vekili
M. N. 030 70 | 24 627 15

⁶ <https://www.geni.com/people/Ernst-Max-Hoppe-SV-PROG/6000000026603989420>, 10.10.2017.